

УДК 323.15(477)+327.58:341.217(4–6 ЄС)

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.29.24>

РЕФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ ЩОДО ЕТНІЧНИХ МЕНШИН ЯК ОДИН ІЗ «СЕМИ КРОКІВ» ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Зан Михайло,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
ORCID ID: 0000-0001-8967-0083

У статті зроблено спробу висвітлення деяких проблемних аспектів нормативно-правового статусу етнічних громад у рамках імплементації Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» як однієї із семи вимог до європейської інтеграції України. Констатовано, що зміни до цього Закону були «спровоковані» критичними зауваженнями Венеціанської комісії (червень 2023 р.). Разом із тим зауваження від самих представників етнічних меншин України, зокрема угорців Закарпаття, не були взяті до уваги. Аналіз показує, що найбільш важливих змін та доповнень зазнали положення, що стосуються захисту мовних прав етнічних спільнот України. У новій редакції Закону передбачена можливість використання мов національних меншин (спільнот) у сфері реклами, надання допомоги та захисту жертвам насилля, догляду за громадянами похилого віку тощо. Передбачено спеціалізовані книгарні, утворені для реалізації прав національних меншин, забезпечення супроводу/конферансу під час культурно-мистецьких, розважальних або видовищних заходів.

Автор статті звертає увагу на те, що в умовах російсько-української війни закономірно виправданою стала заборона пропаганди й популяризації держави-терориста. Водночас норма законодавства, що стосується (не) використання російської мови, зафіксована занадто жорстко. У таких умовах представники російської етнічної громади України стали заручниками ситуації, породженої російською збройною агресією, адже російські національно-культурні товариства на період дії воєнного стану та шість місяців після його припинення чи скасування тимчасово обмежені в реалізації прав і свобод, якими володіють усі інші етнічні громади України на підставі Закону України «Про національні меншини (спільноти) України».

Констатовано про ляпсус дефініції у доповненому та оновленому Законі України «Про національні меншини (спільноти) України» через вилучення терміна «традиційно» у ст. 1 із метою інклюзивного підходу до всіх етнічних спільнот України та подальше ігнорування цього терміна у ст. ст. 10 та 19. Подібним ляпсусом є використання формулювання «значна частина населення» у ст. 10 (положення 7–12), що є невалідними. Вони потребують заміни шляхом законодавчого закріплення мінімальної квоти чисельності представників етнічних меншин, які компактно проживають у територіальних громадах (до прикладу, як у Словаччині – 15%).

Автором рекомендовано врахувати етнополітичний досвід країн Центрально-Східної Європи під час розроблення Концепції державної етнонаціональної політики та подальшої редакції Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» у контексті узгодження з мовним, освітнім, партійним і виборчим законодавством України.

Ключові слова: етнічні/національні меншини, законодавство, Європейський Союз, Венеціанська комісія, Україна, політичне представництво.

Zan Mykhaylo. Reforming and effective implementation of legislative framework regarding ethnic minorities as one of the “seven steps” of European perspective for Ukraine

The article attempts to present some problematic aspects of the legal status of ethnic communities within the framework of implementation of the Law of Ukraine «On National Minorities (Communities) of Ukraine» as one of the seven demands for the European integration of Ukraine. The author stated, that changes to this Law were «provoked» by critical remarks of the Venice Commission (June 2023). At the same time, comments from the representatives of ethnic minorities of Ukraine, in particular the Hungarians of Transcarpathia, were not taken into account. The analysis shows, that the most important changes and additions have been made to provisions related to the protection of language rights of ethnic communities in Ukraine. New version of the legislation provides for the possibility of using the languages of national minorities (communities) in advertising, providing assistance and protection to victims of violence, care for elderly citizens etc. Specialized bookstores, formed for realization of the rights of national minorities, provision of support/conference during cultural and artistic, entertainment or entertainment events are envisaged.

The author of this article draws his attention to the fact, that in conditions of the Russian-Ukrainian war, the prohibition of propaganda and popularization of the terrorist state became logically justified. At the same time, the legislation regarding the (non)use of the Russian language is fixed too rigidly. In such conditions, representatives of the Russian ethnic community in Ukraine became hostages of the situation created by Russian armed aggression, therefore Russian ethno-cultural associations are temporarily limited in the exercise of the rights and freedoms enjoyed by all other ethnic

communities during the period of martial law and six months after its termination or cancellation Ukraine on the basis of the Law of Ukraine «On National Minorities (Communities) of Ukraine».

It was noted that there was a *lapsus calami* of the definition in amended and updated Law of Ukraine «On National Minorities (Communities) of Ukraine» due to the deletion of term «traditionally» in Art. 1 with the aim of inclusive approach to all ethnic communities of Ukraine and further ignoring this term in Art. 10 and 19. A similar *lapsus calami* is the use of wording «a significant part of the population» in Art. 10 (provisions 7 to 12) are invalid. They need to be replaced by legislative fixing of minimum quota for the number of representatives of ethnic minorities who live compactly in territorial communities (for example, in Slovakia – 15%).

The author recommends taking into account the ethno-political experience of the countries of Central and Eastern Europe in developing the Concept of State Ethnic Policy and the subsequent revision of the Law of Ukraine «On National Minorities (Communities) of Ukraine» in the context of coordination with the language, education, party and election legislation of Ukraine.

Key words: ethnic/national minorities, legislation, European Union, Venice Commission, Ukraine, political representation.

Вступ. На засіданні Європейської ради за участі глав країн і урядів 27 держав-членів у Брюсселі 23 червня 2022 р. Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС). Два тижні перед цим, 8 червня, Європейський парламент ухвалив відповідну резолюцію, а 17 червня Європейська комісія ухвалила європейський вектор інтеграції України, рекомендуючи при цьому для вітчизняного політикуму виконання семи важливих «домашніх завдань». Серед них вирізняється актуальна проблема завершення реформи нормативно-правової бази захисту прав етнічних меншин України відповідно до рекомендацій Європейської комісії за демократію через право Ради Європи (більш відома під назвою «Венеціанська комісія») та ухвалення механізмів її ефективного впровадження.

Зауважимо, що новий Закон України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» був прийнятий 13 грудня 2022 р. [1]. Його положення повинні були вдосконалити застарілий Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25 червня 1992 р. [2]. Водночас редакція нового Закону спричинила доволі критичну реакцію як із боку окремих країн-сусідів, так і серед еліти етнічних меншин, представників національно-культурних товариств, науковців та експертів.

Метою статті є висвітлення проблемних аспектів нормативно-правового статусу етнічних громад у контексті імплементації нового Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» як однієї із семи вимог щодо європейської інтеграції. При цьому розглянемо найбільш важливі новаційні аспекти вказаного нормативно-правового документу з урахуванням змін та доповнень, прийнятих Верховною Радою України 21 вересня 2023 р.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про національні меншини в Україні», національними меншинами визнавалися групи громадян України, «які не є українцями за національністю» (курсив наш. – М. З.), виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою» [2]. Натомість у ст. 2 Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» національна меншина (спільнота) – вже «стала група громадян України, які не є етнічними українцями, традиційно проживають на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів, об'єднані спільними етнічними, культурними, історичними, мовними та/або релігійними ознаками, усвідомлюють свою приналежність до неї, виявляють прагнення зберегти і розвивати свою мовну, культурну, релігійну самобутність» (курсив наш. – М. З.) [1].

Варто зауважити, що під час розгляду змін до Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» в українському парламенті 21 вересня 2023 р. слово «традиційно» було вилучено зі ст. 2. [3]. Це дало підстави (ще на етапі «публічного обговорення» змін у серпні) для критики з боку Товариства угорської культури Закарпаття та Демократичної спілки угорців України щодо диференціації корінних етнічних громад, предки яких віддавна проживали в Україні та діаспорних груп, які в сучасних динамічних міграційних процесах перманентно змінюють формат соціальної структури українського суспільства. У своїй спільній заяві угорські національно-культурні товариства фактично висловили ноту протесту через «некоректне ставлення» до громадських організацій етнічних меншин загалом, адже зміни й доповнення до Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» з боку вітчизняних законотворців надсилалися «лише безпосередньо перед засіданням, що унеможливило проведення глибокого правового аналізу та підготовку і надсилання змістовних пропозицій щодо змін» [4; 5].

Отже, окреслена вище «косметична» редакція Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» в контексті визначення дефініції засвідчує, що фактично йдеться про одне й те ж саме розуміння національної меншини як будь-якої групи громадян України, які проявляють групову

компліментарність та не вважають себе українцями за етнічним походженням. Отже, дія вітчизняного законодавства поширюється не лише на корінні етнічні громади (поляки, угорці, румуни, греки та ін.), а й на іммігрантські, діаспорні групи в Україні (чеченці, ассирійці, марокканці, корейці тощо), які мають власні національно-культурні товариства. Водночас, наприклад, законодавство про національні меншини низки країн Центрально-Східної Європи, насамперед територіально близьких до нас Угорщини та Польщі, засвідчує чітке розмежування корінних етнічних громад, які визначаються законодавством як національні, етнічні й мовні меншини та, з іншого боку, діаспорних груп, на яких подібне законодавство автоматично не поширюється (для набуття статусу національної меншини необхідна відповідна процедура). Таким чином, наприклад, у Польщі визнається 9 національних меншин, 4 етнічні меншини та 1 мовна меншина; в Угорщині – 13 корінних національних меншин; у Румунії парламентське представництво гарантовано для 20 міноритарних етнічних громад; у Словаччині Фонд підтримки культури національних меншин розподіляє кошти серед 13 етнічних громад, а з 7 червня 2023 р. до цієї когорти долучилася 14 офіційно визнана меншина – в'єтнамці.

Поряд із цим варто зауважити, що серед прогресивних змін у новому законодавстві щодо національних меншин України є ст. 6. «Право на самоідентифікацію», де вказано, що кожний громадянин України «має право вільно вирішувати, чи вважатися належним до національної меншини (спільноти)» або «(кількох національних меншин (спільнот)» [1]. Тож з огляду на досвід проведення останніх переписів населення у сусідніх європейських країнах, очевидно, повоєнну Україну очікує практика вільного декларування й так званої подвійної етноідентичності особи, що є прийнятним у демократичному суспільстві. Насправді таких людей в українському соціумі досить багато, адже йдеться про нащадків міжетнічних шлюбів, які проживають, головним чином, у регіонах із поліетнічним складом населення (Крим, Одещина, Буковина, Закарпаття). Ба більше, за умов подібної методології проведення перепису населення окремі громадяни України могли б вільно вказати крім загальноетнічної також і субетнічну або регіональну ідентичність, що також практикується в державах ЄС.

У другому розділі Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» йдеться про права, свободи та обов'язки осіб, які належать до національних меншин (спільнот). Поряд із гарантуванням рівних громадянських, політичних, соціальних, економічних, культурних і мовних прав та свобод у ст. 5 вітчизняний законодавець передбачає перелік із семи специфічних для меншин прав, серед яких – «право на: 1) самоідентифікацію; 2) свободу громадських об'єднань та мирних зібрань; 3) свободу вираження поглядів і переконань, думки, слова, совісті та релігії; 4) участь у політичному, економічному та соціальному житті; 5) використання мови національної меншини (спільноти); 6) освіту, зокрема мовами національних меншин (спільнот); 7) збереження культурної самобутності національної меншини (спільноти)» [1].

В умовах російсько-української війни цілком виправданою стала юридична заборона популяризації та пропаганди «держави-терориста (держави-агресора) та її органів, російського нацистського тоталітарного режиму, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну, представників органів влади держави-терориста (держави-агресора) та їхніх дій, що створюють позитивний образ держави-терориста (держави-агресора), виправдовують чи визнають правомірною збройну агресію Російської Федерації як держави-терориста проти України, окупацію території України» [1].

З іншого боку, законодавець поширив цю заборону в значно ширшому контексті – співпраці представників етнічних громад України з репрезентантами та організаціями країн етнічного споріднення за межами України та відповідними міжнародними неурядовими організаціями, якщо в їхній діяльності присутня орієнтація на порушення суверенітету України. Зокрема, ст. 21 передбачає, що приватним особам і громадським організаціям національних меншин (спільнот) «забороняється співпрацювати та отримувати допомогу від іноземних держав та приватних осіб, неурядових організацій інших держав, міжнародних неурядових організацій, фондів та інших іноземних установ, діяльність яких спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрич її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення» [1].

На нашу думку, у перехідних та прикінцевих положеннях Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» йдеться про вибіркоче обмеження прав і свобод осіб, «які ідентифікують свою приналежність за етнічним походженням із державою, що визнана в Україні та/або міжнародними організаціями державою-терористом (державою-агресором), яка вчиняє акти агресії проти України» (курсив наш. – М. З.).

Отже, фактично йдеться про наших співгромадян (здебільшого це родичі, близькі, колеги та друзі), як потенційних колаборантів, так мирних репрезентантів російської етнічності, патріотів України та етнічних росіян-військових у лавах Збройних сил України, які воюють із державою-агресором, незважаючи на те що, як і у ворогів-окупантів, їхньою материнською мовою є російська. Цей парадокс політики (не)визнання з боку держави чітко засвідчує суттєву різницю між мовною/етнічною/конфесійною ідентичностями, з одного боку, та національною/громадянською/цивілізаційною ідентичностями – з іншого. Незважаючи на це, усі представники російської етнічної громади України на період дії воєнного стану та шість місяців після його припинення чи скасування тимчасово обмежені у: 1) праві на мирні зібрання в рамках діяльності громадських організацій (ст. 7); 2) фінансовому забезпеченні заходів російських національно-культурних товариств за рахунок державного бюджету (ст. 14); 3) участі в дорадчих органах національних меншин на рівні місцевих адміністрацій, органів місцевого самоврядування та центрах національних меншин (ст. 18,19); 4) можливості «входити до складу міжурядових двосторонніх комісій із питань забезпечення прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот)» [1]. Очевидно, що ці положення є справедливими й поставлені на порядок денний російською збройною агресією в Україні, загалом із розумінням сприймаються на рівні українського суспільства, яке страждає від війни. Водночас із боку міжнародного співтовариства, зокрема європейських інституцій, названі положення характеризують прояви дискримінації за етнічною та мовною ознаками, до яких у разі повної заборони діяльності структур Української православної церкви може долучитися й конфесійна.

Найсуттєвішого доопрацювання зазнала ст. 10, що окреслює використання мов національних меншин. Мовна проблематика кореспондується з положеннями Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», й саме вона зазнала найбільше критики з боку Венеціанської комісії, що була публічно оприлюднена 12 червня 2023 р. [6–8]. Внесені зміни до ст. 10 на цей час уже враховують можливість: 1) проведення публічних заходів (зборів, конференцій, мітингів, виставок тощо) рідною мовою відповідної етнічної громади; 2) використання мов меншин у сфері реклами, публічних, культурно-мистецьких і видовищних заходах, наданні допомоги постраждалим, громадянам похилого віку тощо; 3) використання особами, які належать до національних меншин, поряд із державною мовою мови відповідної меншини «у взаємовідносинах із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими особами, які здійснюють свою діяльність у населених пунктах, у яких традиційно проживають особи, які належать до національних меншин (спільнот) або в яких такі особи становлять значну частину населення» відповідно до рішення органу місцевої влади та положень «Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин» та «Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» [3]; 3) створення спеціалізованих книгарень, утворених для реалізації прав національних меншин; 4) запровадження механізму паралельного супроводу/конферансу під час культурно-мистецьких, розважальних або видовищних заходів [3].

Незважаючи на зауваження з боку Венеціанської комісії стосовно «різного ставлення» українських законодавців щодо мов меншин, які є офіційними мовами країн ЄС, та мов меншин, які не є такими, зокрема російської, білоруської та ідиш [6, с. 12–13], у прикінцевих і перехідних положеннях чітко зазначено, що публічні заходи «не застосовуються до державної (офіційної) мови держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, від моменту відповідного визнання Верховною Радою України та протягом п'яти років зі дня прийняття Верховною Радою України рішення про скасування такого статусу» [3]. Таким чином, російська мова *de jure* є виключеною з публічного простору України, що автоматично не поширюється на інші мови, про які зазначали експерти Венеціанської комісії.

Варто звернути увагу на те, що вітчизняний законодавець у змінах до Закону в ст. 10 прописав додаткові 11 та 12 положення, за якими «визначення переліку та перелік населених пунктів, у яких *традиційно* (курсив наш. – М. З.) проживають особи, які належать до національних меншин (спільнот) або в яких такі особи становлять значну частину населення (курсив наш. – М. З.), визначаються Кабінетом Міністрів України» [9]. Очевидно, тут маємо справу з ляпсусом дефініцій (?), адже, як ми вказували вище, у першій частині ст. 1 слово «традиційно» на підставі інклюзивного підходу до етнічних груп було знято; цей термін знову повторюється у ст. 10 (положення 7–10) й далі знову фігурує у ст. 19 («У місцях *традиційного* проживання національних меншин (спільнот)...» (курсив наш. – М. З.) [1].

Наше зауваження стосується також невалідного формулювання «значна частина населення» (положення 7–12 оновленої ст. 10). Зауважимо, у цьому аспекті доречним стало б використання етнополітичного досвіду країн-сусідів, наприклад Словаччини, де постійне населення в межах населеного пункту з

щонайменше 15% (до перепису 2021 р. було встановлено 20%) представників певної етнічної меншини відповідно до норм мовного законодавства країни має право на використання рідної мови поряд із державною у широкому спектрі офіційних комунікацій [10, с. 23–24].

Позитивною новацією є доповнення до Закону України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» у частині державних гарантій «безоплатного забезпечення підручниками (у тому числі електронними) здобувачів повної загальної середньої освіти, які належать до національних меншин (спільнот), у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» (ст. 11). Також прогресивним є доповнення частини першої ст. 13 окремим пунктом про «надання державної підтримки мовам національних меншин (спільнот), яким загрожує зникнення (перелік таких мов затверджується Кабінетом Міністрів України на основі Атласу мов світу, яким загрожує зникнення, Організації Об'єднаних Націй із питань науки, освіти і культури (ЮНЕСКО))» [3]. Уже в найближчій перспективі доречним б стало розроблення відповідного переліку мов з урахуванням балансу наукових мовознавчих вітчизняних підходів, міжнародних стандартів і етнокультурних вимог громадськості. Під останнім маємо на увазі, до прикладу, дискусійне поле стосовно визнання в Україні статусу підкарпаторусинської мови/мікромови. Нині кодифікованими є три варіанти русинської мови (у Сербії – бачвансько-русинська, у Польщі – лемківська, у Словаччині – прашівська). Вона має власний код серії міжнародних стандартів ISO 639-3 (rue).

На відміну від законодавства сусідніх Угорщини, Румунії та Польщі, де чітко визначено форми позитивної дискримінації у рамках політичного представництва (державні органи самоврядування меншин, парламентське представництво, зниження виборчого бар'єру для етнополітичних партій), Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» у ст. 9 лише одним пунктом констатує, що особи, які репрезентують групи меншин, «мають право брати участь у виборах та референдумах, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, мають *рівний доступ* до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, а також *право на рівноправну участь* в економічному та соціальному житті країни, у тому числі у питаннях, пов'язаних зі збереженням та популяризацією культури, традицій та ідентичності національної меншини (спільноти), до якої вони належать» (курсив наш. – М. З.) [1]. Тобто в Законі констатовано апріорне положення про рівні громадянські права та свободи громадян України, які належать до національних меншин. Очевидно, що ця стаття потребує у перспективі доопрацювання й конкретизації форм не лише громадського, а й політичного представництва. Такий формат є нормативно-правовою підставою включення етнічних меншин у політику, поширеною, зокрема, у країнах ЄС.

Водночас варто зазначити, що у ст. ст. 18 та 19 Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» передбачено створення дорадчих і консультативних органів із питань національних меншин при місцевій владі та центрів національних меншин на рівні обласної влади. Подібний за статусом, відповідно до положення ст. 19, Центр культур національних меншин Закарпаття як перший в Україні був створений ще в 1999 р. в м. Ужгороді.

Висновки. Таким чином, можна підсумувати, що прийнятий у кінці 2022 р. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» як одна із семи вимог до європейської інтеграції України зазнав низку змін і доповнень. Вони були «спровоковані» критичними висновками з боку Венеціанської комісії (червень 2023 р.). Водночас зауваження від самих репрезентантів етнічних громад України, зокрема угорців Закарпаття, не були взяті до уваги. Найбільш суттєві зміни й доповнення стосуються захисту мовних прав етнічних громад України. Вони орієнтовані на використання рідної мови поряд із державною у публічній сфері й на рівні взаємодії з органами місцевого самоврядування у населених пунктах, де компактно проживають представники етнічних меншин.

В умовах російсько-української війни закономірно виправданою стала заборона пропаганди й популяризації держави-терориста (держави-агресора). Водночас норма законодавства, що стосується (не) використання російської мови зафіксована досить жорстко. Російська мова фактично усунута з публічного простору, а репрезентанти російської етнічності в Україні волею-неволею опинилися у статусі заручників ситуації, що породжена російською збройною агресією від 24 лютого 2022 р. Тож російські національно-культурні товариства на період дії воєнного стану та шість місяців після його припинення чи скасування тимчасово обмежені в реалізації прав і свобод, якими володіють усі інші етнічні громади України на підставі Закону України «Про національні меншини (спільноти) України».

На нашу думку, своєрідним ляпсусом дефініцій у доповненому та оновленому Законі України «Про національні меншини (спільноти) України» є вилучення терміна «традиційно» в ст. 1 із метою інклюзивного підходу до всіх етнічних спільнот України та подальше ігнорування цього терміна у ст. ст. 10 та 19. Подібним до цього є використання формулювання «значна частина населення» у ст. 10 (положення 7–12).

Таким чином, у перспективі необхідно чітко закріпити мінімальну квоту чисельності представників етнічних меншин на рівні окремих територіальних громад (наприклад, у Словаччині вона становить 15%), на яких буде поширюватися право використання рідної мови поряд із державною мовою у публічній сфері та офіційних комунікаціях.

Рекомендаційно варто також зауважити, що, наближаючи до реальної мети власний євроатлантичний вибір, Україна так чи інакше повинна не лише декларувати рівноправний статус усіх етнічних громад у країні, а й виробити механізм забезпечення їхніх прав і свобод, які повинні бути чітко змодельовані в «дорожній карті» етнополітичного менеджменту держави. Ураховуючи досвід інституційних і діяльнісних векторів етнополітики сусідніх країн Центрально-Східної Європи, можна констатувати, що Україні в повоєнній перспективі необхідно забезпечити чітку нормативно-правову основу етнонаціональної політики з відповідною Концепцією державної етнонаціональної політики та оптимально відредагованим Законом «Про національні меншини (спільноти) в Україні» в контексті узгодження з мовним, освітнім, партійним і виборчим законодавством. Із урахуванням результатів проведеного в майбутньому перепису населення варто переглянути методологічно застарілий етнографічний концепт щодо ідентичності карпатських русинів, як зроблено в країнах ЄС. У контексті словацького етнополітичного досвіду варто підійти до врегулювання «ромського питання». Вітчизняний законодавець повинен також переглянути законодавчу норму про доцільність партійної структуризації та політичного представництва етнічних громад на рівні регіонів України з поліетнічним складом населення.

Література:

1. Закон України «Про національні меншини (спільноти) в Україні». *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text> (дата звернення: 20.05.2023).
2. Закон України «Про національні меншини в Україні». *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text> (дата звернення: 06.10.2022).
3. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» щодо деяких питань реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЛЮ9741А?an=2> (дата звернення: 18.10.2023).
4. Заява ТУКЗ–КМКС та ДСУУ щодо змін у прийняттю в першому читанні проєкту Закону про нацменшини. *YouTube*. Дата оновлення: 08.09.2023. URL: https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=30yqgWD_F94&si=nBYRXO16b9kX3Fpw&fbclid=IwAR1FRIBLi0TyzMQJT0HPvu6m1gPesjNY75yxxXOHk6MAT11yBSUzCI_ngAk (дата звернення: 18.10.2023).
5. Спільна заява угорців Закарпаття щодо запланованих змін до Закону про меншини. *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség*. Дата оновлення: 14.08.2023. URL: https://kmsz.com.ua/uk/2023/08/14/spilna-zajava-ugorciv-zakarpattja-shhodo-zaplanovanih-zmin-do-zakonu-pro-menshini/?fbclid=IwAR1FRIBLi0TyzMQJT0HPvu6m1gPesjNY75yxxXOHk6MAT11yBSUzCI_ngAk (дата звернення: 18.10.2023).
6. Рада Європи. Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія). Страсбург. 12 червня 2023 р. Україна. Думка про Закон про національні меншини (громади). Прийнято Венеціанською комісією на 135-му пленарному засіданні, м. Венеція, 9–10 червня 2023 р. На підставі коментарів: Пані Вероніка БЛІКОВА (член, Чеська Республіка), Пані Регіна КІНЕР (член, Швейцарія), Пані Жанін ОТАЛОРА МАЛАССІС (Заступник члена, Мексика), Пан Ян Велаерс (Член, Бельгія). 23 с. *Rusyn.eu – Независимый медиапортал свободных русинских журналистов*. Дата оновлення: 18.06.2023. URL: <https://rusyn.eu/2023/06/18/visnovok-veneciansko%D1%97-komisi%D1%97-pro-pro-nacionalni-menshini-spilnoti-ukra%D1%97ni-12-06-2023/?fbclid=IwAR1EILR9w1WOfHgSFDbE975SNNN6v5KvmU1QP4Oo-wK6WsMpyUz6um76xk> (дата звернення: 18.10.2023).
7. «Венеційка» розкритикувала «євроінтеграційний» закон про нацменшини, зокрема в питанні мови. *Українська правда*. Дата оновлення: 12.06.2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/06/12/7163540/> (дата звернення: 18.10.2023).
8. Ліхачов В. Питання прав національних меншин не має стати перешкодою на шляху України до ЄС. *Zmina*. Дата оновлення: 14.06.2023. URL: <https://zmina.info/columns/pytannya-prav-nacjonalnyh-menshyn-ne-maye-staty-pereshkodoyu-na-shlyahu-ukrayiny-do-yes/?fbclid=IwAR0bdw1KVkhm2H2pioZb21Wwvm9Tk-OZwIVNk9I16S5kTQ-4-2WPxbGPUlo4> (дата звернення: 18.10.2023).
9. Порівняльна таблиця до проєкту Закону України про внесення змін до Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» щодо деяких питань реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України. *Карта проходження проєкту Закону України від 13.08.2023 № 9610 «Про внесення змін до Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» щодо деяких питань реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України»*. *Ligazakon.net*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЛЮ9741П?an=1> (дата звернення: 18.10.2023).
10. Герасимчук С., Демещук А., Драпак М., Краєв О. Система захисту прав меншин та управління різноманіттям у Словаччині. *Етнополітика Румунії, Словаччини, Швеції та Хорватії. Аналіз законодавства та практики*. Київ, 2021. С. 14–34.